

עדי שנתיים וירידה לפירות

הקדמה

בסוגיה זו מתבררים שלושה נושאים:

- א. מהן טענות טובות לאכילת פירות בלבד.
- ב. מה מידת הקשר בין זכות הקרקע לזכות הפירות.
- ג. מיגו לחצי טענה.

כדי להבין את הסוגיה נתחיל דווקא מהמימרא האחרונה – "האי מאן דנקט" וכו', שעליה מתבססות שיטות הראשונים בדברי רב נחמן הקודמים לה. סדרת השאלות הראשונה תהיה אודות כוחה וגבולותיה של סברת לא-חציף, והשאלות הבאות יעסקו בהשפעת דין הקרקע על הפירות ודין הפירות שאכל במשך שנתיים.

מקורות

ב"ב לג ע"ב "ההוא דאמר ליה לחבריה" – "לא עבדי אינשי", רשב"ם, תוספות, הגהות חו"י; רמב"ן בסוגייתנו; נמו"י ד"ה "ואיגדריה לדיקלא"; רמב"ם טו"נ פ"ט הל' ו, יא, יב; שו"ע סי' קלז, סמ"ע ס"ק א-ב, ט"ז ד"ה "ואפילו אם לקטם"; קצות סק"א; נתיבות סק"ב; ברכת-שמואל סי' לא אות ג וסי' לב אות ב ("והנה דין לא חציף"); קובץ שיעורים ב"ב אות קמג, וחלק ב סי' ג אותיות ג, ד, יא, יג-יד.

שאלות

כוחה וגבולותיה של סברת לא-חציף

- א. "האי מאן דנקט" וכו' – האם דווקא כשאומר? באיזה מעמד אומר? האם סברת לא חציף תלויה תמיד באמירה? תוד"ה "לא חציף", נמו"י ד"ה "ואיגדריה לדיקלא", טור בשם ה"ר

- חזקיה ורמ"ה, סמ"ע סק"ב [לדעתו יש מחלוקת משולשת. להבהרת שיטתו עי' פרישה ריש סי' קלז].
- ב. האם סברת לא חציף מועילה רק להחזיק או גם להוציא? רשב"ם ד"ה "נאמן", תוד"ה "אי הכי", רמב"ן ד"ה "אי הכי ארעא נמי". מה סברת מחלוקתם בקרקע? עי' גם רמב"ן לב ע"ב ד"ה "אמאי קסמכת... ושמעתי פירושה" וכו'.
- ג. לשם מה צריך את סברת לא חציף – הרי הוא מוחזק? תוד"ה "ואי טעין", קצות סי' קלז סק"א בשם ריב"א; רמב"ם הל' טו"נ פ"ט ה"ו, טור סי' קלז, ב"י וב"ח ריש הסימן, שו"ע סי' קלז, סמ"ע סק"א ופרישה סק"ב, ברכת שמואל סי' לב אות ב "והנה דין דלא חציף".
- ד. האם סברת לא חציף תועיל לפירות המצויים בכליו של מוכר ברשות לוקח? האם מקרה זה מתאים לדין התוס' ריש ד"ה "ואי טעין" אודות הנחה ברשות שאינה שלו? ב"י סי' קלז ד"ה "ומ"ש רבינו ואפילו אם", ב"ח הנ"ל, וגם ד"ה "ומש"ר ואפילו", ט"ז ד"ה "ואפילו אם לקטם" [מחלוקת הב"ח והט"ז בסברות הפוכות בהשוואת דברי התוס' לדין הטור]. האם סברת לא חציף תועיל גם לפירות שנלקטו והונחו באותה שדה? סמ"ע שם סק"א.

השפעת דין הקרקע על הפירות

- ה. מה ההשפעה של דין הקרקע על הפירות ובמה היא תלויה? טור סי' קלז, ב"י וב"ח ריש הסימן; נתיבות סק"ב.
- ו. מה היה הדין אם לא היו עדים כלל והוא טוען "אכלתי ג"ש וידי אכלי"? רשב"ם ד"ה "והדרי פירי". למה לא קיבל רשב"ם את סברת התוס' ד"ה "ה"ג" בסופו, שאם נאמין על ג"ש הרי"ז חזקה? הגהות חו"י אות ב.
- ז. האם לדעת רשב"ם יצטרך להחזיר לפחות אותו פורתא שהיה טוען עליו? מהי סברת המיגו של רשב"ם?
- ח. עי' תוס' לג ע"א ד"ה "ה"ג" [שיטת ר"ח]. למה לדעת רשב"ם המקרה שלנו שונה משל רב אידי ולדעת תוס' לא?
- ט. פירושים אחרים, לא כתוס' ורשב"ם, בדברי הרמב"ן – "ויש אומרים שאין צריך... ואני אומר..." [הי"א מבחין בין מיגו לבין 'הפה שאסר']. למה העדיף הרמב"ן פירושים אלה?
- י. במה דומה דעת הריב"ש לדעת רשב"ם ובמה לתוס'? ברכת שמואל סי' לא אות ג.
- יא. האם דברי תוד"ה "ואי טעין" וד"ה "אי הכי", שרצו להאמינו לגבי הפירות למרות שהקרקע יוצאת מידו מתאימים לשיטתם לעיל בד"ה "ה"ג"? קובץ שיעורים ב"ב אות קמג וחלק ב סי' ג אותיות יג-יד.

פירות השנתיים

- יב. למה לא אומרים לגבי פירות השנתיים "מיגו דאב"א לפירות ירדתי"? תוד"ה "ואי טעין"; רמב"ן [השווה דבריו למש"כ קלד ע"ב "מפני מה אמרו"].

יג. איך מבין הרמב"ן את סברת המיגו לאור דבריו אלה? עי' קוב"ש חלק ב הנ"ל אותיות ג, ד, יא, יב.

מהלך השיעור

האם אמירת 'איזיל איגדריה לדקלא' נדרשת ליצירת נאמנות או לא? סברת ל"ח מועילה רק להחזיק. מחלוקת תוס' ורמב"ן אם המשך ישיבה בקרקע נחשב להחזקה או הוצאה. מחלוקת תוס' ורמב"ם אם יש צורך במוחזקות ובסברת ל"ח ביחד. היחס בין קרקע שיש לה חזקת מר"ק לפירות, וההבדל בין סוגייתנו לשטר שהיה כתוב בו שנים.

חילוק בין קרקע החוזרת מחמת חזקת מר"ק לקרקע החוזרת מדין הודאה. גדר מיגו. חיזוק לדעת מהריב"ל בסברת הודאת בע"ד מדברי רשב"ם. מחלוקת רשב"ם ותוס' בזיקת הקרקע והפירות, דעת רמב"ן בזה. סברת ריב"ש לחלק בין קרקע החוזרת מחמת ודאי לחוזרת מחמת חזקת מר"ק. הבחנת ברכת שמואל בשלוש שיטות בדין חזרת הקרקע והפירות. סתירת דברי התוס' ביחס הפירות לקרקע ויישובה.

מיגו לגרוע טענה לא אמרינן – סתירת דברי רמב"ן בזה ויישובה. מחלוקת רמב"ן עם רשב"ם בדין מיגו. הסבר הקוב"ש והסבר נוסף.

שיעור

כוחה וגבולותיה של סברת "לא חציף איניש"

א. הצורך באמירה ואופן האמירה

על מימרת הגמ' בשם רב יהודה, "האי מאן דנקיט מגלא ותובליא, ואמר: איזיל איגדריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי – מהימן", הוסיף הרשב"ם: "ואמר – בפנינו". משמע שצריכה להיות אמירה פומבית בפני בי"ד, ורק אז "ושבקין ליה בי"ד". אמנם ייתכן שאין צורך באמירה פומבית כדי שיהיה נאמן לזכות בפירות, אך החידוש הוא שלמרות שבי"ד יודע שהשדה שייכת לפלוני, אינם צריכים למנוע בעד היורד לפירות כיוון שכנראה עושה כדין.

תוד"ה "לא חציף" נקטו כאפשרות השניה שאין צורך באמירה כלל, ובלבד שלא לקחם דרך גניבה.

הרמב"ן [המובא גם בנמו"י כאן] הקשה על הראיה שהביא רב זביד מדברי רב יהודה מהם עולה שיש צורך בהכרזה מראש להאמינו, כיוון שאנו מניחים שלא חציף כ"כ אם לא קנה באמת. אבל בנדון האומר 'לפירות ירדתי', שכבר אכל בלא הכרזה, לכאורה אין לנו הוכחה

שקנה, ולמה נאמין לו? הרמב"ן תירץ שכיוון שאכל זמן רב לעין כל הוי כאומר לכתחילה. הרי שהרמב"ן סובר אף הוא שיש צורך בהוכחה בדרך של "לא חציף" כדי להחזיק את הפירות בידו, אלא שלדעתו יש כמה דרכים להוכחה זו. הרמב"ן חולק בפרט זה על תוס' שלדעתם אפילו ליקט בצנעה – מעשה הלקיטה עצמו הוא חוצפה בלי קשר למספר הרואים או השומעים.

ב. כוח סברת לא חציף להחזיק או להוציא

רשב"ם כתב שסברת לא חציף מועילה רק למה שכבר אכל, שאל"כ כל אחד ירד לשדה חברו ויאכל וחברו לא יוכל להתגונן. כך סוברים גם תוס' ד"ה "ואי טעין" והרמב"ן בחידושו. נמו"י (יז ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה "אי טעין ואמר") הוסיף שהיא גופא הסברא המאפשרת את "לא חציף". כלומר, כיוון שיודע שבעל השדה יכול לסלקו משדהו ואעפ"כ ראינו שירד אליה סימן שיש ממש בדבריו שאומר שירד ברשות. בדין הקרקע נחלקו הראשונים: לתוס' (ד"ה "אי הכי") סברת לא חציף אינה מועילה, כיוון שהמשך החזקת הקרקע נחשב מכאן ולהבא. לרמב"ן (ד"ה "אי הכי") סברת ל"ח מועילה לקרקע כיוון שהוא כבר מוחזק בה, ומשאיירים אותה בחזקתו ואין זה מכאן ולהבא. אמנם למסקנת הגמרא אין משאיירים את הקרקע בידו כיון שטוענים כנגדו 'אחוי שטרך', הויכוח בין השיטות נוגע למקרה בו לא תהיה ריעותא כזו (כגון שעברו כבר שלש שנים בשתיקת המערער).

דברי הרמב"ן מתאימים למש"ל בסוגיית שטרא זייפא (אות ד), שהמחזיק בקרקע בטענת מיגו נקרא "מוחזק" וזה מיגו לאוקמי ממונא, וגם כאן שייכת סברת לא-חציף לאוקמי ממונא.

מכאן שיש מוחזק בקרקע לשיטתו, ואילו לתוס' אין מוחזק בקרקע. בשיעור על רבה בר שרשום (סוף אות ד) הובאה מחלוקת הש"ך והקצות בזה. אמנם בסוגיית שטרא זייפא (אות ד) הסברנו בדעת הקצות ששייבה בקרקע בטענת מיגו הופכת אותו למוחזק, למרות שלשיטתו שייבה בקרקע לבדה אינה הופכת אדם למוחזק. נמצא שדברי הרמב"ן אינם כדעת הקצות, ותומכים בדעת הש"ך שיש מוחזק בקרקע. אמנם מדברי התוס' נראה שסוברים קצות שאין מוחזק בקרקע, ומחלוקת הראשונים היא המקור למחלוקת האחרונים.

יש להתאים את דברי הרמב"ן לקמן (מב ע"ב ד"ה "הא דתניא") בטעם החזקה המבוססת על שתיקת המר"ק עם סוגייתנו המבססת את החזקה על התנהגות המחזיק משום ל"ח.

לכשנצרך את דברי הרמב"ן בכל הסוגיות נמצא כי שלושה גורמים יוצרים את החזקה: מוחזקות היושב בקרקע, סברת ל"ח ושתיקת המר"ק (וכמש"ל בשיעור "טעם החזקה").⁸

ג. סברת לא-חציף ומוחזקות בפירות

תוס' וריצב"א

תוס' (ד"ה "ואי טעין") הקשו למה צריכים את סברת לא-חציף, הרי הוא מוחזק בפירות? ותירצו שמדובר כשהפירות שלקט אינם ברשותו, ורק למקרה שאינו מוחזק יש צורך בסברת ל"ח. אמנם הריצב"א² תירץ שכאן ראינו שנכנס ולקח שלא ברשות, ולכן מוחזקותו בפירות אינה מספקת בלא טענת ל"ח – משא"כ מי שמוחזק בפירות ולא ראינו שלקחם ללא רשות. גם לדעת הריצב"א נראה שסברת ל"ח לבדה או מוחזקות (ללא רעותא) לבדה מועילות להשאיר את הממון אצל המחזיק.

נראה שלדעת התוס', גם מוחזק מעשי בלבד שאין לו טענת 'לקחתי' ודאית וגם לא מיגו שיכול לטעון להד"ם – נחשב מוחזק, וממון שראינוהו לוקח מבעלים קודמים ועכשיו נמצא אצלו יישאר בחזקת מה שתחת יד אדם שלו, כיוון שאולי תופס כדין. אבל הריצב"א סובר שכיוון שהמוחזק לקח בפנינו – אינו נאמן לומר שלקח ברשות ולא ידוע לנו שהבעלים נתן או מכר, ואין ערך למוחזקות שלו שהיא מעשית בלבד. הקצות (שם) הביא את הרי"ף בשבועות (כח ע"א בדפי הרי"ף) כמקור לסברת הריצב"א שלקחת חפץ מרשות אחר שלא בפניו אינה יוצרת מוחזקות. אבל תוס' כנראה חולקים על הרי"ף וסוברים כדעת הגאון המובא בדבריו, שגם לקחת חפץ שלא בפניו יוצרת מוחזקות, לכן תירצו כאן תירוץ אחר.³

א. כך מתורצת יפה קושיית הקוב"ש על הרמב"ן למה על המערער להביא ראיה, ראה לעיל שיעור על חזקת שלש שנים מקורה וטעמה.

ב. הובא בהגה"מ הל' טר"נ פ"ט אות ד, ובקצות סי' קלז סק"א.

ג. לכאורה קשה – מה ההבדל בין דין זה לנסכא דר' אבא שם החטיפה הופכת אותו לגזלן, או לכהפ"ח אינה נותנת לו יתרון בהחזקת החפץ (ראה להלן שיעור נסכא דר' אבא)? השאלה מתחזקת יותר על דברי הרי"ף (שבועות שם) המדייק מסוגיית גודרות שאם אדם תפס רכוש חברו שלא בפניו אלא בפני עדים – אין לו חזקה, מכאן שבפניו יש לו חזקה, והביא מסוגייתנו ראיה לדבריו. מיד בסמוך הביא את סוגיית נסכא כדי להוכיח שהחוטף מחברו אינו נקרא מוחזק, ולכאורה סותר את דברי עצמו! לכן נראה שבדין נסכא, כיון שחברו התנגד לחטיפה נחשב החוטף כגזלן. אבל באומר שהולך לאכול פירות חברו והלה שותק – יש ראיה בשתיקתו ובסברת לא חציף כדי להחזיק הפירות בידו. אמנם הגאון המובא בדברי הרי"ף וסובר שאין צורך שהלקיחה תהיה בפני הבעלים, סובר

ברכת-שמואל (סי' לב אות ב) מסייג את דברי התוס', ומחלק בין תפיסה בטענת 'דידי הוא' לבין תפיסה בטענת 'לקוח'. תפיסה בטענת 'דידי הוא' מועילה אם ראינו את החפץ פעם אחת בידו, למרות שעתה כבר אינו מחזיק בו. אבל תפיסה בטענת לקוח מועילה רק אם החפץ עדיין בידו, שהרי מודה שהטוען נגדו הוא מרא-קמא, וזהו שאמרו התוס' שאם הפירות בשדה שאינה שלו אינו יכול לטעון טענת לקוח וצריך את סברת ל"ח, שהופכת אותו למוחזק של "דידי הוא" ומבטלת לגמרי את חזקת מר"ק.⁷

רמב"ם ורשב"ם

הרמב"ם הביא שני נימוקים לדין הפירות: לא חציף ומוחזק. לכאורה תתעורר עליו קושיית התוס', למה צריך את סברת ל"ח? מלשון הרמב"ם עולה שהשאלה המרכזית היא כיצד אנו נותנים לו את הפירות כאשר הקרקע – וממילא לכאורה גם הפירות – שייכים למר"ק? לכן היה צריך הרמב"ם גם לסברת ל"ח וגם לומר שהוא מוחזק במטלטלין, וזהו שכתב: "וכיוון שנכרת (העץ) הרי הוא כשאר כל המטלטלין" (טו"נ פ"ט הל' י"א). גם בדין הפירות כתב "אע"פ שהקרקע בחזקת הבעלים אין הפירות בחזקת הבעלים שאין אדם מוכר פירות שדהו בשטר" (שם, הל' י"ב). נראה שזו גם דעת רשב"ם, שהדגיש כי הנאמנות היא דוקא במה שאכל למפרע. כלומר, צריך שיהיה מוחזק בנוסף לסברת לא-חציף.⁸

קוב"ש (ח"ב סי' ג אות יד) הסביר יפה שיטה זו, המסתמכת על סברת ל"ח כדי לערער את חזקת מר"ק ע"י ספק שהיא מעוררת, ועל גבי זה משתמשת במוחזקות כדי להכריע את הספק לטובת מי שהפירות בידו. זאת כיון שמוחזקות לבדה או סברת ל"ח לבדה לא מועילות נגד חזקת מר"ק.

כנראה כתוס' שאין צורך בסברת לא-חציף ודי במה שמחזיק. אלא שבדין נסכא אינו נקרא מוחזק כיון שהלה התנגד.

ד. עדיין יש להקשות מדוע סברת ל"ח הופכת אותו לעדיף על מר"ק למרות שהפירות אינם מוחזקים אצלו? "ל"ח שסברת ל"ח היא ראייה חזקה, אלא שאין להוציא ממוחזק אלא בעדים או שטר, וכשהפירות אינם ברשות מר"ק די בזה כדי להוכיח שהם של הלוקט.

ה. אמנם אבהא"ז (על הרמב"ם כאן) הביא את דעת הרמב"ם (הל' גזילה פ"ד הל' ב) שאם אנו יודעים שלקח החפץ מביתו של פלוני חייב להשיבו ואינו נקרא מוחזק, ולכן לדעתו צריך כאן גם את סברת ל"ח כדי להשלים את המוחזקות, ומעין סברת הריצב"א (וכבר קדמו הלח"מ על אתר). לשיטתו, מה שהרמב"ם חיבר בין ההלכות (פ"ט יא-יב) במילת "וכן" לא בא אלא להשוות לסברת החוצפה, אבל אי"צ שיהיה מוחזק בפירות כדי שיזכה בהם. אמנם מדיוק לשון הרמב"ם נראה יותר שאע"פ שהבעלים היה כאן וקיימת סברת ל"ח – עדיין יש צורך גם במוחזקות, ודלא כריצב"א.

נמצא שיש בזה מחלוקת: לרמב"ם צריך גם מוחזקות וגם סברת ל"ח, ולתוס' די במוחזקות או בסברת ל"ח וכדעתם פירש הב"י בדעת הטור וכן פסק להלכה.¹ הקשר בין דין הפירות לתחילת סוגייתנו ולחזקת-הבתים הוא, שלמרות שהקרקע עדיין בחזקת בעליה והו"א שדין הקרקע ישפיע על הפירות – קמ"ל שכיוון שהפירות כבר אינם בקרקע דינם כמטלטלין.

השפעת דין הקרקע על הפירות

א. השפעת חזקת מר"ק ודין ודאי בקרקע על דין הפירות

במקרה שהביאה הגמרא – אותו אדם שירד לשדה חברו זוכה בפירות מכח סברת ל"ח אע"פ שידוע שהקרקע שייכת למר"ק. הב"ח (סי' קלז) הקשה, למה לא נפסוק לפי חזקת הקרקע גם במה שנוגע לדין הפירות? ותירץ שכאן עומדות לטובת היורד לשדה גם סברת ל"ח וגם מוחזקות בפירות. אמנם לפי הב"י (שם) סברת ל"ח לבדה מספקת (כמש"ל). הנתיבות (שם, סק"ב) חילק בין המקרה שלנו לבין המקרה של חודש העיבור ושל שטר שכתוב בו 'שנים' שממנו הקשה הב"ח. במקרה של חודש העיבור, מדובר במי ששכר מחברו דירה בשנים עשר דינר לשנה ונתעברה השנה (ב"מ קב ע"ב). לדעת רב נחמן, שהלכה כמותו, כיוון שהפירות הם שימוש בגוף הקרקע, הספק האם מגיע לו חודש העיבור חל על הקרקע מתחילת השכירות, והקרקע לעולם בחזקת מר"ק. לכן גם כשכבר אכל את אותו חודש לא ייחשב מוחזק מכיוון שהספק לא השתנה. גם בשטר שכירות שכתוב בו 'שנים' (ב"מ קי ע"א), מעיקרא יש ספק האם הכוונה לשנתיים או שלוש, לכן גם אם כבר ישב בבית לא השתנה מצב הספק. משא"כ כאן שהספק התעורר רק לאחר שליטת את הפירות, ולכן הוא ספק בפירות ולא בקרקע. בנדון זה יש חזקה כל מה שתחת יד אדם שלו ולכן הקשו התוס' שאי"צ לסברת ל"ח.¹

במקרה של רב נחמן – אם לא היו עדים שאכל פירות שנתיים כתב רשב"ם שאע"פ שהקרקע חוזרת הפירות נשארים אצלו. הסיבה לכך היא, כיוון שיש לו מיגו שהיה יכול לטעון 'אכלתי פורתא', ואי"ז מיגו במקום עדים מכיוון שאין עדים שהקרקע של מר"ק, והיא חוזרת אליו

1. עיין להלן בדעת הטור בסוגייתנו.

2. סייעתא לדברי הנתיבות אפשר להביא מהרמב"ם שכתב: "וכיוון שנכרת הרי הוא כשאר כל המטלטלין" (הל' טו"נ פ"ט ה"ו), כלומר, הדיון הוא עתה לאחר שנכרת.

רק בגלל החזקה. דין זה אינו דומה לדברי אביי ורבא בנדון קריביה דרב אידי בר אבין, שם הודה לו שהוא קרוב יותר והקרקע חוזרת אליו כשברור שהוא הבעלים.⁷

רשב"ם לא כתב שיצטרך להחזיר את אותו פורתא שהיה יכול להודות שאכל. לכאורה קשה, שהרי בטענה שאכל פורתא היה צריך להחזיר גם את הקרקע וגם את אותו פורתא, ולמה לא ישלם ההוא פורתא במקרה שאומר שאכל שנתיים מלאות? ושמה כוונת רשב"ם שבאמת יחזיר אותו פורתא והמיגו פוטר רק מההפרש, אלא שלא חש להזכיר את תשלום הפורתא.

לדעת רשב"ם שהפירות נשארים אצלו, מיגו אינו אלא "כח טענה" [ובמלים אחרות "מוחזקות בממון"], שהרי הוא כלל אינו טוען שהפירות שלו, אלא שהקרקע שלו מחמת שאכלה ג"ש, ורק מתוך זה גם הפירות שלו. את טענתו אודות הקרקע לא קיבלנו, וגם אין לו מיגו עליה – ואעפ"כ אנחנו פוטרם אותו מלשלם את ההפרש כיוון שאם היה טוען אותה טענה של חזקת ג"ש מחמת אכילת פורתא היה די לו בזה.⁸

עוד י"ל לפי חקירת האחרונים בהגדרת הודאת בע"ד, שהסיבה שבגינה היינו לוקחים ממנו את הפירות היא מחמת הודאתו, והרי בדבריו לא נתכוון לחייב את עצמו אלא לחזק את אחיזתו, ולכן לא מחשיבים אלא את מה שנחוצך לעיקר הטענה – ומעין סברת מהריב"ל (הובא בקצות סי' לד סק"ד) שהודאת בע"ד מתורת מתנה ואינו מתחייב אלא במה שנתכוון "לתת".

לגירסת ר"ח גם במקרה של רב אידי בר אבין (לג ע"א) – הקרקע לא יוצאת תוך בירור האמת אלא מדין ודאי הגובר על הספק, לכן לא יחלק בין הנדון דראב"א לנדון עדי-שנתיים. לרשב"ם במעשה דראב"א היו עדים על הפירות, ומחלוקת האמוראים היא על משמעות

ח. חו"י (על הגיליון, אות ב) העיר שתוס' בדף לג ע"א סד"ה "ה"ג" חולקים על רשב"ם, ולדעתם אם נרצה לגבות ממנו פירות שלוש שנים נצטרך להאמינו שגם אכל שני חזקה (סברא זו הביאו הרמב"ם והשו"ע). לדעתו כנראה נד"ד דומה לההיא דנאמן אתה להפסיד שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ספר תורה (גיטין נד עמ' ב), שלמרות הקשר ההגיוני וההכרחי בין השאלה אם כתב כדין ומגיע לו תשלום לבין השאלה האם ס"ת כשר הוא – מ"מ אין כח בנאמנותו לפסול ס"ת. גם כאן הסברא היא שכיוון שהקרקע בחזקת מר"ק ואין למחזיק בה שטר או עדי חזקה – תחזור לבעליה, וכיוון שאומר שאכלה זו הודאת בע"ד, שבכוחה רק לחייבו ולא לעמוד לזכותו.

ט. צ"ע מהרשב"ם עצמו (ב"ב קלה עמ' א ד"ה "האמר ר"ח בר אבא") בדין האומר יש לי בניס, שנאמן במיגו שהיה אומר גירשתי את אשתי, ואין פוסלים אותה בכך לכהן. נמצא שמיגו הוא נאמנות, שאילו היה כח טענה הרי אין בטענה שיכול היה לטעון אלא להתירה לשוק ולא לכהן, וכבר העיר על זה קוב"ש ח"ב סי' ג סק"ג. אמנם לפמ"ש מיד להלן יש ליישב, שהסיבה שהפירות נשארים אצלו אינה מחמת כח-טענה אלא מחמת שלא התכוון להודות באכילתם.

הודאת הקרוב בקרקע – האם אנו סומכים עליה מצד נאמנות או כ"מתנה". מ"מ לכו"ע התשלום על הפירות אינו תוצאה של העברת הקרקע אלא צירוף של הודאתו בקרקע ודברי העדים על אכילת הפירות. לכן יכול היה הרשב"ם בסוגייתנו להאמינו במיגו על הפירות למרות שהקרקע יוצאת מתח"י, שהרי הוא אינו מקבל את העיקרון של תוס' על הקשר ההכרחי ביניהם.¹

הרמב"ן כתב בשם י"א שאי"צ לסברת רשב"ם, ודי בכך שאין עדים ויכול היה לומר שלא אכל – אע"פ שרוצה לומר שאכל כדי להחזיק את הקרקע בידו – בכדי שלא תוכל לחייבו, מכיוון שאינך יכול לחייבו אלא על פיו.

לכאורה זו סברת התוס' שאם אתה מאמינו לאכילת ג"ש של פירות גם הקרקע שלו, אך הרמב"ן לא הזכיר סברא זו בלשונה. נראה שהעיקר בדבריו הוא לחלק בין הפה שאסר למיגו, דבהפ"ש לא נוכל לקבל דבריו בשינוי ממה שאמר בפירושו, שהרי הוא היוזם לכל החיוב והוא "בעלים" על דבריו. לעומת זאת מיגו הוא רק נאמנות או כח טענה, וכיון שאת "הטענה הנסתרת" במיגו לא הוא טען – אפשר לקבל אותה גם באופן חלקי.

הרמב"ן כתב עוד ("ואני אומר"), שלא משלם את הפירות מכיוון שזו הודאה מיותרת, שהיה יכול לומר קניתי ועוד לא אכלתי [שהרי אמירת 'אכלתי' בפנ"ע אינה עושה אותו בעלים ואינה יוצרת חזקת ג"ש כשאין עדים], ולכן אין כאן גדר הודאה.² לפי מ"ש לעיל גם רשב"ם סובר בדומה לזה, אלא שלדעתו עצם אמירת "אכלתי" נחוצה ליורד לשדה מכיוון שהוא רוצה לטעון חזקת ג"ש ובכוונתו להביא עדים לטענתו, ולכן יש לראות את אמירת "אכלתי" כהודאה. אמנם גם לדעתו החלק ה"מיותר" שבה אינו נחשב הודאה, ולכן לא ישלם את כל הפירות שאכל.

ב. סיבת חזרת הקרקע והשפעתה על הפירות

הריב"ש (סי' שלו) כתב שמיגו מועיל להחזיק את הפירות ביד מי שאוכל אותם, גם כשהקרקע חוזרת משום חזקת מר"ק. לדעתו טעמם של אביי ורבא שפסקו להחזיר את הפירות בסוגיית קריביה דראב"א הוא משום שאין לומר מיגו נגד מי שמוגדר "ודאי" מול "ספק", ולא בגלל שהקרקע חוזרת ומושכת אחריה את הפירות. אמנם הריב"ש מודה

1. הרשב"ם לא היה חייב לקבל מיגו זה, אלא שכיוון שחלק על תוס' היתה לו האפשרות לקבלו.
 2. יא. וכשיטת מהריב"ל, שהכל תלוי בשאלה אם כוונתו "לתת" בהודאתו, ראה בהרחבה בשיעור על סוגיית קריביה דרב אידי.

לסברת ממנ"פ של התוס' (סוף ד"ה "ה"ג"), שאם אתה מקבל את דבריו שאכל שלוש שנים תקבל גם את טענתו שהקרקע שלו, לכן משלם רק את פירות השנתיים שעליהם יש עדים. ברכת-שמואל (סי' לא אות ג) הביא את הריב"ש, והגדיר כאן שלש שיטות: לרשב"ם הקרקע חוזרת, אך לא הפירות שיש לגביהם מיגו. לדעת התוס' כיוון שהקרקע חוזרת משלם גם את הפירות. לריב"ש הפירות נשארים אצל מי שאכלם בגלל מיגו כדעת הרשב"ם, אבל יש חילוק בין קריביה דרב אידי לנד"ד. שם כיוון שהקרקע עוברת בגלל דין אין ספק וכו' גם הפירות חוזרים²⁷ – משא"כ כאן, שחוזרת רק בגלל חזקת מר"ק ולא מדין ודאי, ולכן המיגו מועיל והפירות לא יחזרו.

לעיל הסברנו בדעת רשב"ם, שבנדון קריביה דרב אידי בר אבין כיוון שהודה לו שהוא קרוב יותר א"א להפריד את דין הפירות מהקרקע. לדעת ריב"ש אי"צ בהודאה, אלא די במה שהוא מוגדר ודאי בקרקע כדי שהפירות יחזרו. נמצאו שלוש הגדרות בסיבת חזרת הקרקע: חזקת מר"ק, דין ודאי מול ספק, הודאת בע"ד.

ג. סתירת דברי התוס' ויישובם

דברי התוס' סותרים אהדדי: בסוגיית קריביה דראב"א כתבו שדין הפירות נמשך מהקרקע – ואילו כאן כתבו שסברת ל"ח תועיל לפירות בלבד, וגם הקשו שמיגו יועיל לפירות לבדם.²⁸ שער המשפט (סי' קלז סק"א וסי' קמו סק"ג) תירץ שדבריהם כאן הם לפי ההו"א, שסברת ל"ח ואולי גם מיגו יועילו לדין הקרקע – אבל למסקנת הגמרא דאמרינן ליה אחוי שטרך ונשאת חזקת מר"ק, גם סברות אלה נדחות. לדבריו הדיון בפירות בנפרד מהקרקע הוא מכיוון שהתביעה מראש היא רק עליהם. אמנם תירוץ זה דחוק, כיון שהתוס' לא אמרו שדבריהם רק לפי ההו"א.

קוב"ש (ח"ב סי' ג אות יג) תירץ שסברת ל"ח מספיקה לפירות אבל לא להוצאת קרקע – ולא בגלל בעיית נאמנות, אלא משום שאין די בסברא כזו להוציא ממון.²⁹ לעניין הקושיה על תוס' ששאלו למה מיגו לא יועיל, הרי תירצו בעצמם – שכיוון שטוען גם על הקרקע ולגביה המיגו לא מועיל, לא יועיל המיגו גם לפירות. לפי"ז מ"ש לעיל שהקרקע

יב. לא כרשב"ם שלדעתו חזרת הפירות אינה מחמת הקרקע אלא כיוון שיש עדים שאכל.

יג. העיר על זה גם הקוב"ש בכמה מקומות המצוינים בשאלות ב ו-ג.

יד. אמנם בהמשך דבריו, שם אות יד, נשאר בקושיה למה חזקת הקרקע אינה מועילה לפירות, ובאמת נראה כתירוץ.

גורמת דין בפירות אינו אלא רק מפני שהקרוב טען על שניהם. כלומר, רק הטענה מחברת אותם ולא הקשר המציאותי. באמת מדברי הברכת-שמואל (סי' לב) עולה שהדין בסוגייתנו הוא על הפירות וכלל לא על הקרקע.

פירות השנתיים

לדעת תוס' לא שייך מיגו דאב"א לפירות ירדתי, מכיוון שהוא עצמו לא רצה לטעון טענה זו אלא לזכות בקרקע עצמה. הרמב"ן הגדיר דין זה כ"מיגו לגרוע טענתיה לא אמרינן", והביא ראייה מהמשנה (קידושין סד ע"א) שהאומר על בתו "נשבת ופדיתיה" אינו נאמן, אע"פ שיש מיגו דאב"א "קידשתיה וגירשתיה". הסיבה לכך היא שרוצה לפסלה לתרומה, וכך יהיה רק אם נקבל את טענת שבויה, ואילו המיגו מבוסס על טענת גירשתיה שלא היתה פוסלת אותה מתרומה.

הרמב"ן עצמו כתב (ב"ב קלד ע"ב) לגבי האומר "זה בני" על מנת לפטור את אשתו מן הייבום, שנאמן להתירה בלא יבום, מיגו דבידו לגרשה, ונאמן גם להתירה בכך לכהן. על הקושיא שלא היה רוצה לגרשה שאז היתה נאסרת לכהן – תירץ הרמב"ן שכל רצונו אינו אלא שלא תתייבם, לכן לא היה גורע כלום אם היה אומר שהיא גרושה ולזה מהני המיגו, וכיוון שכבר האמנו לו – נאמינו על הכל. משא"כ במקרה של האומר על בתו נשבת ופדיתיה, שרוצה לפסלה מתרומה וזאת לא היה משיג בטענת קידשתיה וגירשתיה.

הקצות (סי' קמו סקי"א) מסביר שלדעת הרמב"ן מיגו הוא "אנן סהדי שאינו משקר" ולכן כשאמר "זה בני" נאמן גם להתירה לכהן, ולרשב"ם מיגו הוא "כח טענה" שעובר מטענה אפשרית לטענה קיימת ואין לך בו אלא כח, ולכן בטענת "זה בני" יפטור את אשתו מהייבום אך לא יתירנה לכהן.^{טו}

אמנם לפמ"ש בשיעורים הקודמים י"ל שגם לרשב"ם מיגו הוא נאמנות, אלא שזו נאמנות בטענה ולא בגברא, וכיוון שבטענה האחרת היה יוצר בה דין גרושה – הוא-הדין גם בטענה זו. כך אפ"ל גם לצד השני – שאם נאמר שמיגו הוא כח-טענה, כלומר, שהוא כח להשיג את התוצאה, יסביר הרמב"ן שעיקר כוונת דבריו הוא שתהא פטורה מייבום ואין לדקדק באופן שהיה מגיע לתוצאה זו, ולעומתו יסבור הרשב"ם שהכוח מוגבל לפי מה שהיה משיג, לו היה טוען את הטענה האחרת.

טו. קוב"ש (ח"ב סי' ג אות יג) העיר שהרשב"ם (ב"ב קלה עמ' א' ד"ה "האמר ר"ח") אומר במפורש שתהיה מותרת לכהן ולא כמ"ש הקצות, אך הריא"ז אכן סובר שתהיה אסורה לכהן.

נספח: דעת הטור בסוגיית לפירות ירדתי

טור סי' קלז, ב"י וב"ח שם.

א. הלוקט פירות ומוחזק בהן

הטור (סי' קלז) כתב שתי הלכות בדין היורד לשדה חברו ולוקח פירותיו:

א. נאמן לומר שמכרם לו כיון שהוא מוחזק בהן, בלא סברת לא חציף.

ב. כשאין בעל השדה נמצא והיורד מכריז מראש, אין ב"ד מונעים בעדו, כיון שלא חציף אינש וכו'.

הב"ח הקשה על ההלכה הראשונה למה לא נלך לפי בעל הקרקע? את קושייתו הוא מבסס על סוגיית שטר שהיה כתוב בו 'שנים' סתם, והמחזיק אכל ג' שנים, שמוציאים מידו את אכילת השנה השלישית כיון שהקרקע ברשות מר"ק (ב"מ קי ע"א). הב"ח תירץ שגם לדין הראשון צריך את סברת ל"ח, ולכן בסוגייתנו מועילה סברא זו להחזיק את הפירות בידו, אע"פ שהקרקע בחזקת בעליה. אבל בסוגיית שטר שכתוב בו 'שנים' – כיון שיש לו שטר סומך עליו וחציף טפי. לדבריו הטור חולק על התוס' וסובר שגם למוחזק צריך סברת ל"ח וכדעת הרמב"ם,¹⁰ שאלמלא כן כיון שהקרקע נשאר של מר"ק היא מושכת אחריה את דין הפירות.

פירושו קשה, שהרי הטור חילק את דבריו לשני דינים ובראשון לא הזכיר את סברת ל"ח! ועוד, שמפשט דברי הטור נראה שסברת ל"ח נדרשת רק כדי שבי"ד לא יתערבו.¹¹

ב. פירות הנמצאים ברשות המוכר

הטור חידש דין שלישי (בהמשך דבריו שם): "ואפילו אם באו הבעלים ומצאוהו בשדה קודם שהוליקם לביתו נאמן כיון שלקטם קודם שבאו הבעלים". לדעת הב"י דין זה נלמד מהעיקרון שחידשו התוס' שסברת לא חציף עומדת בפנ"ע ואינה צריכה מוחזקות, ולכן גם אם הפירות נמצאים בקרקע של המוכר – כיון שכבר לקטם לא נוציאם ממנו בגלל סברת

טז. לפי אפשרות אחת, עיין בשיעור הקודם "לפירות ירדתי – כוחה וגבולותיה של סברת לא חציף אינש" פרק ג, ועוד בנושא זה להלן.

יז. כמ"ש בשיעור "עדי שנתיים וירידה לפירות" בדעת הרשב"ם. אמנם לכאורה הב"ח צודק ודבריו הכרחיים, מחמת הראיה שהביא משטר שכתוב בו שנים, וצ"ע איך יתרצו התוס' ראייה זו.

ל"ח! אבל קשה, שתוס' לא פירשו כך אלא בשדה שאינה של שניהם, ומשמע שאם הם בקרקע המוכר ישארו בחזקתו, שאל"כ היו מחדשים זאת.

הב"ח הקשה על פירושו של הב"י – למה הטור לא הביא את דין התוס' בפירות המונחים ברשות שאינה של שניהם, שהוא מקור העניין? לכן לדעתו מקור דברי הטור אינם דברי התוס' אלא הרשב"ם, ומעמיד את דברי הרשב"ם כשהפירות בכליו של הלוקט. עוד העיר, שאע"פ שהדין הוא שכליו של לוקח ברשות מוכר ספק אם קנה, הדיון כאן אינו לגבי קניין בכלים אלא הגדרת המונח בהם כמוחזק בידי הקונה. האוקימתא, לדעתו, שונה לגמרי מהתוס' כיון שהטור כתב "שהוא מוחזק בהן", כלומר הפירות נמצאים בכליו של הלוקט ולא כתוס' שאינם ברשות הלוקט כלל. אם מקבלים את פירוש הב"ח, נמצא דינו של הטור פחות מחודש מתוס', ולדעת הב"ח הטור חולק על תוס'. נמצא, שהב"ח רצה להכניס לתוך הטור את דעת הרמב"ם (לעיל "עדי שנתיים וירידה לפירות" אות ג) הדורש גם מוחזקות וגם סברת ל"ח. הקוב"ש (חלק ב, סי' ג' סקי"ד) הסביר שלדעת הב"ח סברת לא-חציף מועילה כדי להפוך את המצב לספק בלבד, וממילא מה שעשה מחזיק את הפירות מועיל לו להשאירם ברשותו, שאל"כ הרי הם בחזקת מר"ק ותפיסתו אינה מועילה.

על פירושו יש להקשות: חדא, שהטור כתב "שהוא מוחזק בהן" על הדין הראשון ולא בדין זה, ועוד שדוחק גדול להמציא ברשב"ם אוקימתא שלא נזכרה בדבריו, ועוד שהמציא דין בכליו של לוקח ברשות מוכר שנקרא מוחזק ומנ"ל הא?

הט"ז (שם, על סעיף ב') ג"כ כתב שודאי א"א ללמוד את דינו השלישי של הטור מהתוס', שא"כ הו"ל לתוס' לכתוב אוקימתא זו שהיא חידוש גדול יותר מהדין שכתבו בעצמם, דסו"ס הפירות בנידון הטור נמצאים בשדה מר"ק אע"פ שהם בכליו של לוקט. לכן הסביר שהטור עוסק במקרה שהמלקט עומד בשדה כשהפירות בידו או בכליו אבל לא על האדמה, אלא שכיון שנמצא עדיין בשדה חברו והכל מבינים שמשם לקט – צריך את סברת ל"ח. נמצא שאע"פ שהט"ז מסכים לב"ח שאין ללמוד את דין הטור מהתוס', והטור מדבר כשהפירות ביד הלוקח או בכליו – סברתו הפוכה לגמרי. לב"ח דברי התוס' הם חידוש גדול יותר מהטור כיון שלדבריהם הפירות אינם ברשות אף אחד. לעומתו, לדעת הט"ז דברי הטור יותר חידוש מהתוס', כיון שהפירות עדיין ברשות המוכר. ממילא נפק"מ כשהפירות בכליו של לוקח על אדמת מרא קמא – לב"ח הם שלו, לט"ז לא. אמנם גם על הט"ז קשה, כנ"ל שעשה אוקימתא שאינה בגמרא ובראשונים.

ג. דעת המחבר

המחבר הביא בסעיף א' את דין היורד לשדה חברו וליקט פירות, הנאמן בשבועת היסט אפילו אם יש עדים שליטן. אלא שלא הזכיר את סברת ל"ח, וגם לא שהוא מוחזק בפירות, ולשיטתו בכ"י שלא התחשב במוחזקות. אבל קשה – איך יסביר את לשון הטור שנימק את הדין הראשון כיון שהוא מוחזק? ושמה יאמר שזו "מוחזקות דינית" המתבססת על ל"ח, אבל קשה שאין זה סגנון הלשון. אמנם ברכת-שמואל (סי' ל"ב סק"ב) כתב "והנה דין ל"ח לא דמי לדין חזקת מטלטלי, שהכא לא ע"י דחלה דין התפיסה דנעשה מוחזק ותפוס מהני לטעון לקוח, אלא ע"י רגלים לדבר וראיה דלא חציף נעשה תפוס". נמצא שלדעתו יש מושג "מוחזק דיני", ומ"מ חידוש הוא וקשה מאוד דלכאורה לא מצינו שסברא יוצרת מוחזקות.

ד. יישוב דברי הטור

נראה ליישב את דברי הטור בשלשת הדינים ע"פ הסמ"ע (סק"א, וכן כתב בפרישה סק"ב) שפירש כפשוטו, שהטור בדינו הראשון אינו מתייחס כלל לעניין ל"ח והוא דין בפנ"ע. לדבריו נראה שזו הסיבה שהב"י ציטט את התוס' כבר על דין זה, לומר שכאן אי"צ לסברת ל"ח, אבל צריך שיהא מוחזק וכמו שכתבו שהמוחזקות לבד מועילה.¹¹ כך יפורשו גם דברי השו"ע שברד"ק הראשון הסיבה היא המוחזקות בפירות, ואע"פ שלא הזכיר שהוא מוחזק, משמע מפשט דבריו שמן הסתם מדובר כשכבר מחזיק. רק אם באו הבעלים כשהוא עדיין בחצרם צריך לסברת ל"ח וזה הדין השלישי (ועדיין קשה מה המקור לזה). את הדין השני אפשר לפרש כדלעיל, שהאמירה נדרשת רק לבי"ד, או לומר שצריך לסברת ל"ח בגלל ההמשך. הטור (סימן קל"ז בסופו) כ' בשם ה"ר חזקיה שאפילו אכל בצנעה נאמן, ובשם הרמ"ה – דוקא כשאכל בפרהסיא, ולא הכריע בין שתי השיטות. הסמ"ע (שו"ע שם, סק"ב) הקשה למה לא הביא את התוס' (ד"ה "לא חציף איניש") במקום ה"ר חזקיה? ותי' דלר' חזקיה צריך לומר בפני אנשים מועטים ולזה הוא קורא בצנעה ולרמ"ה צריך לומר בפני רבים, ולזה קורא פרהסיא ואין דבריהם שוים לתוס' הסוברים שאין צורך באמירה כלל (אמנם הסמ"ע עצמו בחיבורו פרישה הוסיף שיתכן שהם סוברים כה"ר חזקיה). מ"מ נראה שגם בזה הטור סובר דלא כתוס', ולדעתו כדי לחזק את סברת ל"ח צריך אמירה, שהרי סברה זו מועילה בפני-עצמה. למרות שלא נראה קשר בין הלכה זו להלכות הקודמות.

יח. מה שהב"י ציטט בריש הסימן את רשב"ם הסובר שצריך גם מוחזקות וגם סברת ל"ח – לא התכוון לעשותם מקור לטור, אלא כדרכו להביא את לשון הגמרא ופירושה.